

РОЗДІЛ 4 КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

УДК 811.124(477.87)"14/18"+94(477.87)(094)
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.48.20>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАКАРПАТТІ У XV–XIX СТ.

THE USE OF LATIN IN TRANSCARPATHTIA IN THE 15TH–19TH CENTURIES

Барбіл О.В.,

orcid.org/0000-0002-2016-6804

*старший викладач кафедри романських мов та зарубіжної літератури
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»*

Шепа Н.С.,

orcid.org/0000-0002-8198-2469

*старший викладач кафедри романських мов та зарубіжної літератури
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»*

Відомо, що Римська імперія перестала існувати після 476р. Через різні обставини нові романські мови й інші т. зв. вульгарні мови Європи після VII ст. витіснили латинську мову з розмовного вжитку. Але ця мова не припинила свого існування. Вона ще довго, майже до кінця XIX ст. використовувалася як мова дипломатії, релігії, медицини, освіти, судочинства тощо. На території сучасного Закарпаття, яке впродовж тисячоліття входило до складу Угорського королівства, збереглося багато королівських грамот, які є цінним джерелом для вивчення історії краю. Вони написані латинською мовою. Крім цього, є ще листи, протоколи судових засідань, метричні церковні книги, описи церковного майна, фінансові угоди тощо. Латинською мовою писали свої твори у різний час закарпатські культурні діячі Й. Базилович, М. Лучкай, І. Пастелій, О. Духнович, І. Фогараші, В. Довгович та ін. Пізня латинь відрізняється від мови класичного періоду передусім на фонетичному та лексичному рівнях. Щодо документів написаних в пізній період, можемо стверджувати, що їхні автори володіли нею в повному обсязі, дотримуючись граматичних норм класичного періоду. На синтаксичному рівні відхилень майже не спостерігаємо: підрядні речення побудовані згідно правила *consecutio temporum*, де потрібно, вжиті звороти *nominativus cum infinitivo* і *accusativus cum infinitivo*. Відмінності від класичної латини спостерігаємо на фонетичному і лексичному рівнях. У зв'язку із запозиченнями з інших мов, у першу чергу з угорської та німецької, маємо ряд нових буквосполучень, якими передаються шиплячі звуки, невластиві латинській мові. Маємо багато неологізмів для назв різних посад, податків, предметів побуту, знарядь праці тощо. Ця лексика утворена за правилами латинського класичного словотвору. Найскладнішою для перекладу є латинська лексика, яка в цих документах виступає в іншому, відмінному від класичного значенні.

Ключові слова: новолатинська мова, королівські грамоти, церковні метрики, Лучкай, Духнович, Довгович.

It is well known that the Roman Empire ceased to exist after 476. Due to various circumstances, the new Romance languages and other so-called "vulgar" languages of Europe gradually supplanted Latin in everyday speech after the 7th century. But the language did not cease to exist. For a long time afterward, almost until the end of the 19th century – it continued to be used as the language of diplomacy, religion, medicine, education, the judiciary, and so on. In the territory of modern Transcarpathia, which for a millennium was part of the Kingdom of Hungary, many royal charters have been preserved, serving as a valuable source for studying the region's history. They are written in Latin. In addition, there are letters, court transcripts, church registers, inventories of church property, financial agreements, and so on. Transcarpathian cultural figures such as Y. Bazilovych, M. Luchkay, I. Pasteliy, O. Dukhnovych, I. Fogarashi, V. Dovgovych, and others wrote their works in Latin at various times. Late Latin differs from the language of the classical period primarily at the phonetic and lexical levels. Regarding documents written in the late period, we can assert that their authors had a full command of the language, adhering to the grammatical norms of the classical period. At the syntactic level, we observe almost no deviations: subordinate clauses are constructed according to the rule of *consecutio temporum* where required, and the constructions *nominativus cum infinitivo* and *accusativus cum infinitivo* are used. Differences from Classical Latin are observed at the phonetic and lexical levels. Due to borrowings from other languages primarily Hungarian and German we find a number of new letter combinations used to represent sibilant sounds not found in Latin. There are many neologisms for the names of various positions, taxes, household items, tools, and so on. This vocabulary is formed according to the rules of classical Latin word formation. The most challenging aspect of translation is the Latin vocabulary, which in these documents takes on a meaning different from its classical one.

Key words: Neo-Latin, royal charters, church records, Luchkay, Dukhnovich, Dovgovich.

Постановка проблеми. Протягом XVIII–XIX ст. в Україні, зокрема в Закарпатті, використовувалась як офіційна – латинська мова. Це пояснюється певним впливом європейських традицій, історичними обставинами та іншими причинами. Латиною написано історичні праці, різні документи, які є цінним джерелом для вивчення історії краю. Актуальність статті зумовлена недостатнім вивченням функціонування латинської мови у різних сферах суспільного життя XVIII–XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріалами дослідження є латиномовні історичні твори Й. Базиловича, М. Лучкая, поезія В. Довговича, листи О. Духновича, грамоти угорських королів, описи церковного майна, метрики про хрещення та одруження, листи, виписки з церковних метричних книг, фінансові угоди тощо. Серед робіт дотичних теми нашого дослідження є вступна стаття Антала Бартала [9] до словника пізньої і середньовічної латинської мови на території Угорського королівства, у якій він аналізує особливості латини цього періоду на фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях. Особливу увагу приділено запозиченням із сучасних мов, неологізмам, утвореним в основному за правилами латинського словотвору та класичній латинській лексиці з видозміненою семантикою.

Заслуговує увагу стаття І. Мацинського «Кінець XVIII – перша половина XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича,» у якій вказано про причини виникнення латиномовного письменства в Україні, в тому числі й латинської поезії, яка є невід’ємною частиною національної культури.

Постановка завдання – привернути увагу до латиномовних творів і документів цього періоду які є частиною культурної спадщини краю. Показати на прикладах використання латинської мови як офіційної на теренах сучасного Закарпаття у XVIII–XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Коли власна літературна мова ще не сформувалася, то в таких випадках її роль виконує чужа або навіть так звана “мертва мова” якою стала латинь після занепаду Римської імперії і особливо після VII ст., коли перестала бути в силу різних історичних обставин розмовною. Для ряду європейських країн і деяких регіонів України, в тому числі й Закарпаття, латинська мова пізнього періоду, яку почали називати новолатинською, стала мовою церкви, освіти, судочинства, медицини. Нею велося листування, укладалися фінансові угоди, писалися королівські грамоти, історичні праці, протоколи різних засідань, поезія тощо. Наведені нами документи у цьому дослідженні підтверджують це.

Латинською мовою писали свої праці історики XVIII–XIX ст. З найдавніших маємо роботу Й. Базиловича (1742–1821 pp.) “Brevis notitia Fundationis Koriatovits” (“Короткі відомості про фундацію Федора Корятовича”) 1779–1805 р. Це була перша історична праця на Закарпатті. Автор планував написати тільки історію Мукачівського монастиря, але пішов далі і його нарис переріс в історію греко-католицької церкви Закарпатської Русі. У наступних томах автор виходить за межі Закарпаття, показуючи, що культурно воно пов’язане з іншими слов’янськими землями.

Справу Й. Базиловича продовжив М. Лучкай (1789–1843 pp.). Європейське визнання йому принесла “Grammatika Slavo-Ruthena” (1830 p.), яка вийшла друком у Будині. Це підручник рідної мови, у якому теоретичний матеріал викладено латинською мовою, а парадигми відмінювання – рідною, яка на той час називалася русинською (давня назва укрainської). У передмові Лучкай обіцяє написати історію рідного краю і довести, що “карпатські русини” є частиною великого слов’янського народу. Про це свідчить епіграф «Historia etiamsi obscurae gentis, lucem addit clariori nationi» («Історія навіть невідомого племені освітлює славніший народ»). Незадовго до смерті, у 1834 р. М. Лучкай завершив написання задуманої шеститомної праці «Historia Carpato-Ruthenorum». Реакційним колам Австро-Угорщини не сподобалися твердження Лучкая про те, що закарпатці є автохтонами своєї землі, жили тут до приходу угорців і належать до великої сім’ї, східних слов’ян. Тому рукопис не побачив світу при житті автора. Колектив латиністів переклали цю працю. Переклад видано в Ужгороді протягом 1999–2011 років.

Особливостям новолатинської мови, якою написані праці М. Лучкая ми присвятили кілька публікацій: [1; 2; 3; 4], тому тут на цьому не будемо зупинятися. Латинською мовою писалися у першій половині XIX ст. і поетичні твори. Так, у 1832 р. відомий закарпатський культурний діяч, філософ і священник Василь Довгович (1783–1849) уклав рукописний збірник своїх віршів під назвою «Poemata Basilii Dohovits». Український переклад латинських віршів зробили відомі українські філологи-класики Ю. Сак і В. Маслюк.

У своєму віршуванні В. Довгович віддає перевагу латинській мові. Зі 190 віршів, які є у збірнику рідною написано тільки 18, угорською – 41, а латиною – 131. Це пояснюється тим, що в той час спостерігалось засилля латини у школі. Навчаючись у Сигеті та Варадині, Довгович добре вивчив цю

мову і захопився римською поезією. Тому у його віршах є Аполон, Марс, Орфей, Геркулес, Феб, Парнас і т.д. Його творчість не оминули і події міжнародного життя кінця XVIII і початку XIX ст., а саме французька революція і наполеонівські війни. У поетичному доробку представлені різні жанри: епіграми, оди гімни, інтимна лірика тощо. Аналізуючи творчість Василя Довговича, можна зробити висновок, що автор добре оволодів античною метрикою, тобто основами віршування, і сповна нею скористався. Найчастіше бачимо дактилічний гекзаметр, елегійний дистих і II-а Асклепіадова строфа, але в деяких поезіях спостерігаємо і відступ від правил античної метрики.

Нижче наводимо зразок епіграми, написаної на викладача історії Йосифа Керестура з нагоди виходу його книги.

Jam quoque Marmaticis legitur, tua fama, Libellus,
Vix Livii tenero compar in eloquio,
Quin et Praesulibus, magnisque viris placet.
Et quo,
Quo, rogo, adhuc laudes non feret ille tuas
At quidam livet – pallescit – corrodit unguis :
Luridus encomiis invidet ecce tuis.
Hoc bene. Rumpetur tandem, tu dummodo plures,
Docte vir, ede libros ; ut magis invideat [7, с. 385]

Прикладом використання латинської мови у юриспруденції може бути «Історія м. Унгар від найдавніших часів донині», яку написав відомий угорський правник, історик і журналіст Карой Мейсарош (1821–1890) у 1861 р.

Роботу виконано угорською мовою, яка для Мейсароша була рідною, але тут він часто вживає багато латинських юридичних термінів, особливо у розділі «Давні привілеї та колишні почесті», де йдеться про правовий статус громадян різних періодів, обов'язки, привілеї, успадкування, дарування майна тощо. Таке включення латинських термінів в угорський текст пояснюється тим, що угорська юридична термінологія на той час ще була на етапі становлення, тобто її не існувало, тому цілком логічно було використовувати термінологію римського права, яка тодішнім юристам та їй, зрештою, більшості інтелігенції була зрозумілою. Декілька прикладів такої лексики наведемо далі: Наприклад: *ad zelum* «для сумлінного виконання» [11, с. 33]; *exactissime sine conturbatione* «старанно без сум'яття» [11, с. 34]; *in semine deficiat* «при відсутності нащадка» [11, с. 41]; *testamenta-lite* «за заповітом» [11, с. 33]; *contractualiter* «за згодою» [11, с. 64]; *per successsionem* «через успадкування» [11, с. 69]; *pertinentia* «майно належне за запові-

том [11, с. 41]; *testis* «свідок» [11, с. 28]; *libertas* «привілей» [11, с. 65]; *judex* «суддя» [11, с. 30]; *deutrum* «допит» [11, с. 32];. У цій роботі автор також використав багато документів, написаних латинською мовою, зокрема тут вміщена грамота угорського короля Матяша від 1470 р. [11, с. 37].

Латинська мова активно використовувалась у релігійній сфері. Це стосується перед усім римо-католицьких і греко-католицьких церков, які в той час на цій території переважали. Після вінчання чи хрещення дитини у церковних книгах робили відповідні записи і видавали про ці таїнства метрики *matricula*. У багатьох родинах такі документи досі зберігаються, є вони і в архівах. Нам випала нагода кілька з таких перекласти, одна навіть видана у Люблінському воєводстві (Польща) у 1941 році. На підставі тих, над якими ми працювали, видно, що протягом тривалого періоду вони виписувалися за стандартним зразком. У метриці про шлюб вказувалися прізвища та імена наречених (*nomem*), вік (*aetas*), релігійний обряд, який сповідували (*ritus religionis*), місце проживання (*locus vivendi*), імена батьків (*parentes*), далі вказувалися свідки, присутні на вінчанні (*testes*) і їхнє місце проживання. Крім цього, у метриці могла записуватись ще деяка інформація. У нашому випадку у метриці внизу подано примітку про те, що наречена виховувалась у сиротинці, і оскільки їй уже виповнилося 18 років, то керівництво закладу дає дозвіл на одруження, далі вказано номер протоколу засідання комісії і дата. У метриці про хрещення записувалися ім'я, стать (*sexus*), дата народження і хрещення дитини, імена батьків, їхнє віросповідання, місце проживання, а також хрещені батьки (*patrini*) і їхнє місце проживання.

У тих випадках, коли через різні причини запис про хрещення у церковній книзі був відсутній, робився повторний запис навіть через багато років, але батькам для цього треба було пройти певну процедуру. З с. Шошвар маємо кілька таких документів, один з яких датований 1860 р. наводимо нижче.

Maria Bocsik filia Basilii Bocsik et Mariae Crescai ex Matricula Baptisatorum emansit, sed parentes enim fidedigne testati sunt, quod supra memorata filia Maria nata sit anno 1841 die 19° Julii patrini enim erunt Georgio Mesko etc. Baptisatus, pro tunc parochio Sathmariensi Michael Rutcsak.

Марія Бочик, донька Василя Бочика і Марії Цірцай відсутня у метричній книзі про хрещення, але батьки під присягою засвідчили, що вищезгадана дочка Марії народилася 19 липня 1841 р. і хрещеними батьками були Георгій

Мешко, Василь Мешко та ін. В той час сатмарським парохом був Михайло Рушак.

Латинською мовою робилися з різних причин описи церковного майна *inventarium* священником або єпархіальною комісією. На основі описів двох церков-нижньої і верхньої – за 1837 рік з с. Студений Потік видно, що вони проводилися за певною стандартною схемою. У I-ому «Споруда церкви та її внутрішнє облаштування» (*Fabrica et interior apparatus Ecclesiae*) подається детальний опис святого вівтаря (altare) та іконостасу, II-ий розділ має назву «Церковне начиння, вбрання священника і церковні книги» (*Supellex, para menta et libri Ecclesiae*), III-ий «Доходи та майно церкви» (*Proventus et dotes Ecclesiae*), IV-ий «Цвинтар і придорожній хрест» (*Caemeterium et crux publica*), V-ий «Дім священника» (*Domus parochi*). Назви розділів прозоро вказують на зміст опису. Ці описи цінні тим, що вони містять багато церковної лексики.

Латинською мовою велося і листування. Одним з таких фактів маємо листи відомого закарпатського культурного діяча, педагога і священника Олександра Духновича (1803–1865) до свого учня.

У Закарпатському краєзнавчому музеї зберігаються 4 латиномовні листи до учня, один угорською мовою, один адресовано вчителю, який продовжив навчати хлопця латини і один його батькові. Вони теж написані латинською мовою.

Нижче наводимо уривок з листа від 7.02.1833 р.
Amice dilectissime!

Primam dedi tibi Regulam, ut Deum coleres, ut secundam, ex tenero ergate affectu, statuo, ut aestimes proximum tuum. Fili mi! Bonus est animus tuus, et integer, sequere ergo boni animi consilia, tunc in te ipso eris.

Дорогий друже!

Я дав тобі перше правило, щоб ти шанував Бога; ось друге даю з ніжним почуттям до тебе, аби ти поважав свого ближнього. Сину мій! Твоя душа є доброю і непорочною, тож слідуй порадам доброї душі, тоді будеш сам із собою у злагоді і станеш щасливим [5, с. 470].

Листування між священниками католицького віросповідання відбувалося переважно латинською мовою. Цьому є безліч доказів, приклад наводимо нижче.

Illustrissime Domine Praesul, Domine Gratosissime! Siquidem in Possessione Udvari Ecclesia e solidis materialibus in locum prioris desolatissimae ita jam erecta esset, ut in Ea Sacra celebrari aliaque devotiones absolvi omnino possint; idcirco Reverendissimo Domino Vicario

graviter aegrotante, ego Illustritatem Vestram Praesuleam humillime rogandam quatenus Facultatem praeattactum Ecclesiam solito ritu benedicendi gratiose elargiri non designaretur, cujus benedictionem solemnem fideles affuturo Festo Michaelis, et Gabrielis Archangelorum, seu 8° Novembris juxta vetus peragi in votis haberent. In reliquo Paterno Praesuleris Gratiis commendatus in osculo dextrae emorior

Illustritatis Vestrae Praesuleae

Szathmar $\frac{11^o}{823}$ Novembri

Clienter intimus

Gregorius Papp

Parochus et V.A.D.Szathmariensis

«Ваше Преосвященство, пане єпископе, найдорожчий пане!

Оскільки у селі Удвар на місці колишньої безлюдної церкви, уже збудовано церкву з добротного матеріалу, то у цій святині цілком могли би правитися служби і відбуватися інші таїнства, тому через важку хворобу всесесного пана вікарія я дуже покірно прошу Ваше єпископське Преосвященство, наскільки це буде можливим, ласкаво ошчасливити вище згадану церкву благословінням згідно обряду, вірники якого мають побажання, щоб святкове благословіння було здійснене у прийдешнє свято архангелів Михайла і Гавриїла, або 8-го листопада за старим стилем. Щодо іншого, то ввіряюсь Вашій батьківській ласці; схиляючись у поцілунку правиці.

Вашому єпископському Преосвященству

Сатмар $\frac{11^ro}{823}$ листопада

Глибоко покірний

Григорій Папп,

Парох і віце-архидиякон Сатмарський»

(Переклад авторів)

Ряд документів дають підстави стверджувати, що латинською мовою укладалися фінансові угоди, зокрема про продаж-купівлю. Цікавим є документ з 1486 року, переклад якого зроблений нами. Ми нижче наводимо повністю. Немає інформації про те, для якої саме церкви купувалася ікона, але ця грамота дає уявлення про процедуру такого характеру. Тут чітко названа сума, хто і скільки має заплатити, на яких умовах, присутні обидві сторони і свідки угоди.

Ми, Софія з Вамоша, вдова ясновельможного Симона з Гуменного, доводимо до відома всіх та кожного, кому це важливо, і змістом цього тим, які в майбутньому будуть це бачити, читати і чути, передаємо таке. А саме те, що ми вирішили придбати одну срібну ікону вартістю 12 флоринів і оплатити з пожертвувань на вшанування святого мученика Георгія. Цю ікону ми купуємо

у Мартина, кравця з міста Ужгорода. Його особисто ми викликали до нас, і в нашій присутності ми доручили Іванові Дацові, щоб той заплатив цьому Мартину Сабо 6 флоринів, а решту 6 доручили оплатити Миколі з Невицького, які відтепер на наші пожертви внески можуть не робити або робити. Написане засвідчується силою цієї грамоти безпосередньо у присутності сторін. Герб із зображенням пальмових віт. Року Божого тисяча чотириста вісімдесят шостого. В Ужгороді недільного дня.

Дуже цінним і об'ємним пластом латиномовних матеріалів є грамоти угорських королів. Як відомо, територія сучасного Закарпаття тривалий період (майже тисячоліття) входило до складу Угорського королівства, а те, в свою чергу, спочатку до складу т.зв. Священної Римської імперії, згодом Австрійської, потім Австро-Угорщини. Для підтримки державної влади королі видавали свої грамоти як інструмент правління. Ми переклали 10 таких грамот, на основі, яких можна робити деякий аналіз. Зі змісту грамот видно, що королі в першу чергу дбали про наповнення королівської казни, але також вони надавали права і пільги громадянам, від благополуччя яких залежало наповнення казни. Так що в цьому плані грамоти мають досить збалансований характер. Звичайно, за змістом вони різні. Наприклад, король Бейла IV у 1237 р. надав Берегову (тоді Luprechthaza) прав на місцеве самоврядування, яке очолював призначений королем староста. Після монголо-татарської навали 1242 року, яка не минула край, була велика спустошеність цієї родючої території. Треба було відновлювати державне управління. З цієї метою король запрошував німців-переселенців, які принесли традиції міського самоврядування, заснованого на Саксонському праві (Магдебурзьке право) [8, с. 168]. Цей же король у 1247 році видав грамоту, у якій переселенцям надає ряд свобод: недоторканість приватної власності, рівність усіх гро-

мадян незалежно від народності; право обирати священника; користуватися земельними угіддями, водою, пасовищами, проводити торгівлю у суботу [8, с. 168].

Його син, король Іштван V, у грамоті 1261 року дарував значні привілеї м.Севлюшу (Виноградову): сплачувати, як на той час, незначні податки у королівську казну, мати власний суд, могли полювати на звірів у лісі, вільно рибалити на р.Тисса і т.ін. Король Карл у грамоті 1329 р. надає ряд привілеїв чотирьом селищам (Вишкову, Хусту, Тячеву і Госсумезе) Марамороського комітату. Грамота дуже об'ємна, складається з 17-ти пунктів. Король Ладислав грамотою 1453 р. реагує на скаргу переселенців про те, що місцева влада позбавила їх привілеїв, наданих попередніми королями, робить нововведення, які приносять шкоду і всіляко пригноблюють. У своїй грамоті король засуджує такі дії правителів і застерігає, щоб у майбутньому це не повторювалось, бо знайде на них покарання. «Управляй, але після цієї грамоти тому, хто управляє, завжди за вчинене буде відплата» (Putes autem post earum litterarum semper reddi editum putandi). Грамотою 1701 р. король Леопольд дає дозвіл на виготовлення єдиної печатки для п'яти так званих королівських міст Мараморощини. Перед тим кожне з цих міст мало свою печатку, що створювало деякі юридичні труднощі особливо у земельній та майновій сферах. На прохання нотаріуса і помічника судді (у грамоті є їхні прізвища) і видана ця грамота. У ній подається детальний опис нової печатки.

Висновки з дослідження. На території сучасного Закарпаття, яке майже впродовж тисячоліття входило до складу Угорського королівства, є величезна кількість латиномовних документів різного характеру, велика частина з яких ще досі залишається неперекладеною, а, отже невивченими. Ці матеріали є безцінним джерелом для вивчення малодослідженого періоду історії краю, який є невід'ємною частиною України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барбіл О. В. До проблеми специфіки лексики новолатинської мови (на матеріалі II–IV томів праці М. Лучкая «Historia Carpato-Ruthenorum»). *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2015. Вип.13. С. 12–15.
2. Барбіл О. В., Шепя Н. С. Фонематичні опозиції новолатинської мови у працях М. Лучкая. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2016. Вип. 14. С. 23–27. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/handle/lib/77685>
3. Барбіл О. В., Шепя Н. С. Філіація значень як засіб розширення лексикону новолатинської мови у працях М. Лучкая. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2017. Вип. 15. С. 20–23. <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2017.15>
4. Барбіл О. В., Шепя Н. С. Способи і засоби відтворення лексичних запозичень у латиномовних працях Михайла Лучкая. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2018. Вип. 16. С. 32–39. <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2018.16>
5. Духнович О. *Вибрані твори*. Ужгород : ВАТ «Видавництво “Закарпаття”», 2003. 565 с.

6. Лучкай М. Історія карпатських русинів. Т. 3 / переклад з лат. Ю. М. Сака. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. 1986. Т. 14. С. 93–259.
7. Мацинський І. Кінець XVIII – перша половина XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво, 1982. Т. 10. С. 23–108.
8. Міськов І., Барбіл О. Початки міського самоврядування у Верхньому Потиссі (XIII ст.). *Carpatica – Карпатика*. Серія: Давнина і сучасність. 2005. Вип. 33. С. 166–173.
9. Bartal A. A Magyarországi Latinság szótára. Budapest : Franklin-Társulat, 1901. 722 p.
10. Fejer G. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Budaë, 1829. T. IV, vol. 1. P. 455–457.
11. Mészáros K. Ungvár története a legrégibb időktől Maig. Pest, 1861. 154 p.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 27.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026